

Jo: De Crene
FONTIBUS

Artium:

TCC
Sive
De Radicibus
Sapientia.

CANTABRIGIÆ:

Ex officina R. Danielis.
MDCXLI.

2014年12月

6. 5. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 8

2015/11/23

1875

C

A

7

20

vd
d
to
d
o
cl
ff
m
d
d
n

Admodum Reverendo Dom.
Doctori HOLDSWORTH,
Procancellario meritissimo ;
*nec non celebris Cantabrigiensis
Academia praelectis,
eorumque sociis.*

Ogitanti mihi saepenumero
quo signo tantorum virorum
magnanimitati satisfacerem,
statim libelli mei tenebrae à
vestris virtutum splendoribus illustran-
dae occurrerunt. Quamobrem inter
tot Lucas ardentissimus amor, ac cor-
dis mei sic inexplicabilis orta est erga
omnes benevolentia, ut cui singulari
claritati dicarem nec affectus, nec ratio
statuere possit. Quare ut communi
meo satisfaciam amanti, & ut sub hoc
dulci climate meae obscurissimae nocti
dies succedat, hoc tenebrosum mu-
nusculum cunctis offerendum putavi.

Epistola Dedicatoria.

Parvus verò hic amoris filius, hæc omnia donat; nimirum in Divinitatis pelago naviganti, naves: in Metaphysico Cœlo contemplanti, phantasmata: in delitiosissimis Physicorum campestribus vaganti, flores: in Mathematicis spatiis metienti, mensuras: in pulcherrimo Moralis disciplinæ hortocolenti, semina: in heroico Politicæ regno gubernanti, methodum: in artium Liberalium orbe operanti, luces: in Mechanicarum civitate elaboranti, instrumenta: ac postremò in dulcissimo Eloquentiæ flumine dulcedinem & suasionem inquirenti, originarios fontes. Parvum opus est, quia parva fortuna ipsum peperit: Minima semina sunt, quæ cum in magnis ferantur animis, humanæ radices divinos fructus, immensas arbores, stupore producent. Accipite itaque (magnanimi heroes) serenâ fronte hoc reverentiæ signum meritis ac virtutibus vestris debitum, atque si genius faveat & fata sinant majora & digniora vobis polliceor.

Vincentius Silvester Neapolitanus.

Ad Lectorem.

Quamquam (erudite Lector) in-
vidi multi & à subtilitate inge-
nii prorsus alieni hujus libelli
mei efficaciam & utilitatem penetrare
non valeant, ac proinde de ipso male
sentire, bene ipse sentio ; tamen cum om-
nium amor ac animorum pulchritudo me
ardentissimè moveant, nulla ipsorum ma-
lignitas meam retardabit cupiditatem.
Quamobrem cunctis sapientiæ & virtu-
tum amatoribus opusculum istud tanquam
omnium Scientiarum & Artium specu-
lum, fontem, Lydium, ac Cosmografi-
cum globum speculandum propono. Istud
est Kabalisticum specillum in quo omnes
Cælorum gyri, omnes Elementorum am-
bitus ; substantiarum, quantitatum, qua-
litatúmve scientias videre poteris. Iste
est fons à quo infinitarum definitio-

Ad Lectorem.

num orationum, divisionumque rivuli
emanant. Lydius mirabilis est, ad ar-
gumentorum, ac rerum omnium veri-
tatem, ac falsitatem clarissimè dete-
gendam. Et sicut in parvula sphaera
universi spatia, flumina, maria, montes
infinitaque loca cernuntur, sic in hac
paucorum terminorum intelligentia, ac
ipsorum Methodica combinatione, nil in
rerum quidditatibus ac longissimè diver-
sis Scientiis & Artibus speculamur,
quod in hoc parvulo artificio non vi-
deatur inclusum. Quid habes (Ari-
stotelice) in pregnantia memoria reclu-
sum? Infinitos terminos, varia enunci-
ationum genera, multaque argumenta
te ex Philosophi doctrina assereres rece-
pisse: at proculdubio illorum reminiscen-
tia deest, quam tibi hac uberrima loca
prestabunt. Notum tibi id in quamplu-
rimis orbis partibus faciunt; in Italia
Petrus Baguinus, Mediatus Jacobus Fa-
nuarius; In Hispania Ferdinandus Cor-
duba, Petrus Jacobus Faber Stapulensis;
in Gallia, Carolus Bovillus; in Ger-
mania.

Ad Lectorem.

mania, Andreas, Petrus, Jacobus, fratres
Germani ; & alii alibi, qui infantes in
Scientiis & etate decepti simili arti-
ficio usi in stuporem sapientes rapuerunt.
Purum, clarum, non confusum super-
fluis resecatum, devotè ac benignè sapi-
enti menti legendum & memoria man-
dandum trado,

Vincentius Silvester

Neapolitanus.

2100-151

[The page contains extremely faint, illegible text.]

1940/10/20

De Scientiarum & Artium Fontibus ;

Seu,

De Radicibus Sapientiæ.

Bonitas, Magnitudo, Duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria.

Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Majoritas, Æqualitas, Minoritas.

Deus, Angelus, Cœlum, Homo, Imaginativa, Sensitiva, Vegetativa, Elementativa, Instrumentativa.

Utrum, Quid, De quo, Quare, Quantum, Quale, Ubi, Quando, Quomodo, Cum quo.

Iustitia, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Fides, Spes, Charitas, Patientia, Pietas.

Avaritia, Gula, Luxuria, Superbia, Acedia, Invidia, Ira, Mendacium, Inconstantia.

B

Tracta.

Tractatus primus.

De simplicibus hujus Sapientie terminis.

Ibellus hic in duos tractatus dividitur, quibus totius sapientiæ originem brevissimè speculamur; ac ipsis subtile ingenium omnia Peripatetica flumina in mentis suæ pelago terminare poterit: Quorum primus hic est de simplicibus terminis; secundus, de ipsorum combinatione. Ideo sit

Terminus 1. *De Bonitate.*

Bonitas est ratio quâ bonum est bonum, & quâ agit bonum. Ratio hæc est transcendens, ideo in omnibus transcendenter imbibitur, quidditatibus scilicet, modis, ac entis differentiis; & sic cum ens dividatur in Finitum & Infinitum, Finitum in decem prædicamenta. Quodlibet enim horum propriam bonitatem habet, quâ ipsa sint bona, & quâ producant bona: & sic quævis forma, in quantum bona, est primò permanens & propter se; secundò intelligitur cum fluxu & motu, in quantum communicatur & agit. Infinitum in tot formalitates, quæ à Scotistis intelliguntur, ac sunt. Ex quo clarè colligitur bonitatem includere suum Bonificativum, Bonificare ac Bonificabile; id est, suam potentiam, quâ potest operari, quæ exprimitur per *-tivum*; suum actum seu actionem, quæ est rerum motus, qui (secundùm Aristotelem) est *actus entis in potentia*,

potentia, prout in *potentia*; quia in quantum est actus, habet partem formæ quæ movetur, & partim permanet, & ideo additur prout in *potentia*; ac suum objectum circa quod actus & actiones sunt. Exempli causâ, -*tivum*, leonificativum, homificativum, lapificativum, &c. -*are*, homificare, lapificare, leonificare; -*ibile*, homificabile, leonificabile, lapificabile. Contempletur ergò in albedine bonitas: In ipsa est bonitas quâ est bona, & in universo existit; & suâ bonitate est bonificativa, & scil. communicativa omnia ea prædicata quæ in ipsa sunt, nempe Magnitudo, Potestas, Duratio, Virtus, Sapientia, Differentia, Principia, Fines, &c. Ideo si sit probandum albedinem esse disgregativam visûs, cum bonitas sit ratio quare ipsa sit bonificativa, & quare ipsa bonificat, erit optimum medium si à bonitate arguatur sic; Illud est visûs disgregativum cujus bonitas lucida est disgregativa visualium radiorum: Sed albedo habet hujusmodi bonitatem radiorum visualium disgregativam; Ergò est disgregativa visûs.

Sed dices, Quomodo potest sciri bonitas hæc particularis rerum? Respondetur hoc pendere à cognitione subjeetorum ac arborum, de quibus aliàs. Hinc colligitur quomodo bonitas dicatur *plena sui ac aliorum*. Nam dicitur sui plena, quatenus includit suum bonificativum, bonificare, & bonificabile; quæ omnia sunt ejus. Dicitur plena aliorum, quando prædicatorum, tam absolutorum quàm respectivorum prædicationem recipit, quia ab eis conditionatur: ut putâ per magnitudinem efficitur magna; per durationem, durans; per differentiam, differens; per concordantiam, concordans, &c.

De Magnitudine, terminus 2.

Magnitudo est ens ratione cujus bonitas, duratio, & cætera principia sunt magna, ambiens omnes extremitates essendi: Nam competit enti sive habenti ratum & firmum, ut ens firmiter subsistens, ac persistens ut substantia, ac etiam quodlibet ens habens esse extra causas, ut accidens existens, esto in substantia: sive enti non habenti ratum & firmum, ut est non existens ac persistens, sed potens, ac non repugnans, ut Antichristo; sive aliquitatibus entis, & sic formalitas per magnitudinem est magna. Omnia etiam sive entia sive non entia extenduntur hoc prædicato; nam etiam Chimæra dicitur magna, vel in se & ratione bonitatis, quia potest esse ratio intellectui ut circa ipsam fiat magnus; vel in ordine ad prædicata respectiva, nam potest magnè differre, magnè principiare, magnè contrariare, &c. omnia tamen magnitudinum genera ad tria communiter reducuntur; ad magnitudinem virtutis, & ad molis extensionem, & ad operationum augmentum. Prima extensio competit primo gradui essendi, & propriè ipsi essentiæ, & substantiæ quæ à spirituali & corporali abstrahit: & ità essentia Angeli dicitur *magna essentia*, & *magnæ virtutis*; sic etiam essentia & substantia hominis est *magnæ virtutis*: & ità de cæteris substantiis. Secunda magnitudo molis est illa extensio partium in ordine ad se, intelligendo de extensione partium quantitativarum: ut verb. gr. *Gigans magnus est*. Tertia species est operationum, quæ vel sunt essentielles, quæ scil. ab essentia immediatè profluunt; ut *homificare*, *videre*, &c. vel accidentales, ut *sedere*, *currere*, &c. Et hæc distinctio ortum habuit à triplici modo essendi, scil. spirituali, corporali, & operationum, deducta à definitione allata: ubi dicitur, *ambiens omnes extremitates essendi*.

Sed

Sed dices, Quomodo distinguitur majoritas à magnitudine? nam videntur esse idem: nam visio Petri, v. g. major visione Pauli est, quia per magnitudinem extensior est, & consequenter major.

Respondetur, quòd distinctio provenit à comparatione; nam omnis res suam magnitudinem habet per quam fit extensa, vel in virtute, vel in mole, vel in operatione, & hanc sine comparatione: quando verò comparatur, tunc major altera dicitur.

Ex tanta ejus transcendentia, sequitur omnia probari posse: videlicet prædicatum generale inesse subiecto, per magnitudinem generalem; prædicatum speciale, per magnitudinem specialem. Si v. g. probandum non dari formam substantialem; sic per magnitudinem demonstraretur: Illud est quod propter operationes est: at propter operationes non est forma substantialis: ergò ipsa non est: probatur minor: quia omnes operationes, quæ contemplantur in aliqua re extenduntur ad modum accidentium: ergò, &c. Moralis si esset conclusio, Homo solitarius aut Deus, aut Bestia, sic per magnitudinem probaretur, Quia potentia humanæ vel extenderentur ad maximam perfectionem, vel deprimerentur.

De Duratione terminus 3.

Duratio est ratio cujus omnes radices durant, & cætera entia: Quæ nil aliud significat nisi ipsam temporis mensuram quâ omnia mensurantur. Ipsam primò in ordine ad universales radices, quæ sunt universalia prædicata, consideramus ut nihil excludemus, ac in omnibus ejus effectus speculemur: Sic bonitas entis in tempore, vel ævo, vel æterno apprehenditur. Sic bonitatem hominis in tempore dicimus, quia est, fuit, ac poterit esse; bonitatem angeli in

ævo collocamus, quia est, fuit, & semper sine mutatione erit: Sic bonitas infinita nec originem habens nec finem, in æternitate dicitur esse quæ æternitas falsò à nobis percipitur ut mensura, cum mensura prior sit mensurato; Deus autem omnium mensurarum auctor. Omnis actio omnisq; motus à primo ac regulato omnium motuum supremo mensurata dicuntur. Sic fit quòd omnia aliquoaliter saltem secundum intellectum dicuntur aliqua istarum mensurarum: unde est quòd ens rationis etiam concipitur sub talibus mensuris: cum vero sit universalissimum prædicatum, sequitur, quòd sit ratio omnibus; quare omnia mensurentur quia si quid dicitur in tempore, vel ævo, vel æternitate, inest, infuit, vel inerit, cum sit ratio quare prædicatum duret; ergo si durat, vel durat in subiecto vel non: Si in subiecto, ergò debet de ipso dici, cum in aliquo tempore sit veritas. Si non, ergò non convenit ipsi, quia impossibile est aliquod de aliquo dici, & non secundum aliquam harum mensuram. Sic si vellemus probare materiam primam non esse corpus de prædicamento substantiæ, sic argumentum à duratione duceretur: Corpus de prædicamento substantiæ non fuit in instanti creationis: Sed materia fuit: Ergò materia, &c.

De Potestate, terminus 4.

Potestas est ratio quare omnia principia possunt esse, existere, ac subsistere; omnia ergò sunt ratione potentiæ. Quod habet esse sive simplex sive compositum, habet illud potens ad aliquid, sive ut agat ut forma, sive ut patiatur ut materia: Si deinde extra causas ponatur; tunc realiter adagendum, vel patientium aptum est, si substantia magis incommunicabiliter intelligitur, quicquid ergò est potens, fuit ad existere

stere primò; ad agere secundò : itaq; nullum de aliquo affirmatur vel negatur, quod non affirmetur vel negetur ratione potestatis. Si negatur de mundo æternitas, hoc est, quia non datur in mundo potentia ad hoc prædicatum. Sic apud Morales si petatur, Quare filius familiâs non potest facere testamentum? Quia omnis, cujus potestas in facultatibus distribuendis subdita est patri, voluntas ejus paternæ potentiæ alligata est, responderetur.

De Sapientia, terminus 5.

Sapientia est ens ratione cujus sapiens intelligit. Cùm intendamus prædicata hæc omnia generaliter omnibus entibus intelligibilibus convenire, nunc nobismetipsis contradicere videmur, cùm hæc tantum rationali creaturæ convenire pateat. Qui tamen diligenter & attentè scrutatur, manifestè colligit de principali significato definitionem hanc afferri; quia autem subjectivarum partium nobilior hominis sapientia, quàm omnes aliæ de quibus sapientia generalissimè prædicatur; putà de lapide, quia etiam ipsi sua sapientia, (quæ Triplex nempe intellectûs, quæ in spiritualibus, sensûs, quæ in animantibus & instinctûs, quæ in reliquis naturis.) sic lapis suo instinctu in terram inclinat magis quàm in aerem: à majori, ac fortius de animantibus prædicatur, cùm ipsi sensitivam cognitionem loco sapientiæ sequantur. Neque enim, ut ait Agrippa, gravia ferrentur ad terram, nisi esset aliqua ipsorum naturæ cognitio, saltem natura naturans, quæ est Deus. Hinc patet istud principium diffundi per omnia, ipsoque omnia probari ac demonstrari posse. Sic si naturaliter vellemus scire formam esse ens incompletum; sic optimè per sapientiam probaretur: Forma suo naturali

aturali instinctu potius hoc reputat conveniens ut cum materia faciat unum completum per se. Moraliter si esset probandum, feram vulneratam pertinere non ad capientem sed ad vulnerantem, sic, Ad illum spectat cujus prudentia & ars magis circa feram operata est: ergo, &c.

De Voluntate, terminus 6.

Voluntas, seu alio nomine appetitus, est id ratione cujus radices omnes sunt amabiles. Hoc definitur per correlativum, ideoque definitio est per additamentum sic bonitas dicitur *appetibilis* ac *amabilis* per voluntatem; magnitudo dicitur *appetibilis*, ac omnia tam absoluta quàm respectiva per principium hoc dicuntur *amabilia*. Voluntas per id quod magis controversi poterat fuit definita; cum manifestum sit omnia bonum appetere; quia omnis ars, omnisque disciplina, actio item atque electio bonum semper appetere videtur: quare bonum est (quod omnes asseruerunt) quod omnia appetunt, primo ad Nicom. cap. 1. At verò quòd omnia amentur, hoc aliquantulum in dubium venire poterat; imò, quòd omnia inclinationem habeant ad amorem passivum ut amentur. Itaque definitione hâc ita unum definitum continetur, ut alterum veritate non excludatur; & sic tam activum quàm passivum desiderium sub termino hoc contineri non dubitamus. Ex dictis triplex genus desideriorum colligitur; Rationale unum, quod voluntas dicitur, ad quam tanquam ad principale analogatum omnia alia reducuntur, quæ rationem ac sapientiam sequitur: Animale alterum, quod sensu ducitur, ac sensibus appetitur, conveniens illud quod ipsi demonstrarunt: Naturale alterum, scilicet inclinatio illa ad suum conveniens, quod proprius instinctus judi-

judicaverat tale. Hinc colligitur terminum hunc omnia penetrare, ac per ipsum omnia demonstrari. Sic si proponatur conclusio talis, Formas non præexistere in materia, ita probaretur, Si agens omnia sua principia communicanda amaret quæ in ipso habet, hoc à forma ipsius proveniret; & non à forma quæ est in materia: sed sic est, quod omne agens amat communicare sua principia quæ in ipso habet: ergo à sua forma quæ in ipso est provenit. Si moralis hæc conclusio proponatur, Regnum est melius Aristocratia; sic probatur hoc principio, Illud regimen est melius quod ad unam voluntatem omnia reducit: Sed Monarchia omnia Reipublicæ ad unam voluntatem redigit: ergo est melior Aristocratia & Democratia, quæ ad plures voluntates omnia rediguntur.

De Virtute, terminus 7.

Virtus est origo unionis omnium radicum: Intel-
ligimus virtutem esse illam facultatem seu prin-
cipium per quod quis suæ naturæ fini (quæ semper
ad perfectum anhelat) opera actionesve perfectè di-
rigit, ac conformat: quæ divisione magis intelligen-
tur. Virtutes intellectuales quas, Arist. ad Nicom. 6.
numerat, sunt Intellectus, Sapientia, Scientia, Ars,
Prudentia. Quid aliud sunt nisi facultates, per quas
intellectus ad suum optimum, scilicet ad veritatem
opera sua dirigit, ac per quas optimè operatur? Sic
enim ipse ait virtutem definiendo, *est dispositio perfecti
ad optimum*. Sic quid aliud sunt voluntatis virtutes
nisi facultates per quas voluntas optimè operatur, &
suum finem ultimum scilicet bonum attingit. Quid
sunt virtutes sensitivæ nisi facultates per quas sensitiva
potentia ad suum optimum devenit, ac per quas sen-
sus ad suum optimum diriguntur? verbi gratiâ quid
aliud

aliud est virtus visiva nisi illa dispositio oculi ad optimum sui objecti verbi gratia ad lucem, optimumque probabilem colorem? Quid aliud virtus auditiva, nisi est dispositio auris ad suum optimum audibile, quoque credo cœlorum concentum esse. Et sic discurremus de cæteris sensitivis virtutibus: unde habes potestatem scilicet potentiam per virtutem perfectè dispositam, quod est magis attingere suum optimum. Sic in ad interioribus sunt quinque virtutes per quas Sensus communis & Phantasia (quæ est eadem potentia) Imaginativa, Æstimativa, Cogitativa, ac Memoria perficiuntur: Alii addunt Loco-motivam. Ità de virtutibus vegetativæ, cui respondent tres potentie, scilicet nutritiva, augmentativa, ac generativa, quibus tres virtutes correspondent: eodem modo de elementativa, ac instrumentativa discurremus. Itaque quid virtus ignis quâ ipse ad suum locum fertur, nisi facultas, per quam potentia ejus perficitur? & sic per potentiam ignis potest tendere sursum, per virtutem perfectè perficitur & tendit ad suum optimum, quæ erit levitas. Et sic si Deus removeret ab igne levitatem, à lapide gravitatem, possent per potentiam, sed quia virtutem non haberent, ad suum optimum perfectè non tenderent: Sic ergò intellige datam definitionem; *Virtutem scilicet originem esse unionum omnium radicum*, esse originem seu facultatem, quæ unit prædicata, quæ reperiuntur in eo cujus est, cum prædicatis illius circa quod est ac operatur: verbi gratia virtus oculi quid facit nisi unire prædicata oculi cum objecto viso? Et ità bonitas oculi unitur cum bonitate coloris, magnitudo oculi cum coloris magnitudine, & sic de singulis. Vel, Virtus est perfectio quâ virtuosus virtuosè operatur. Quod nihil aliud est dicere nisi quòd tunc virtuosè operatur, quando unit prædicata subjecti cum prædicatis objecti. Per istud

Optimum principium omnia prædicata subiecto inesse possunt
 inquit probari. Pro experientia sit demonstrandum dari
 in sphaera ignis; Illud est existens in aliquo loco, in
 quo quoque virtus ejus operatur: Sed virtus ignis operatur
 sicut solum: Ergo ibi debet esse sphaera propria. Morali-
 ter sit probandum hominem appetere felicitatem;
 dispo. Ille appetit finem optimum cujus virtutes ordinantur
 ad illud; Sed cunctæ hominis virtutes ordinantur
 ad felicitatem! Ergo signum est ipsam appeti.

De Veritate, terminus 8.

Veritas est id per quod verum est de bonitate, mag-
 nitudine, &c. Definitor hic abstractum per
 concretum, ut aptiori modo definiatur, cum magis
 appropinquatur sensui; ac sensus est clarior, vide-
 licet veritatem reddere veram bonitatem, magnitu-
 dinem, &c. alioquin supposito, quod non sit in be-
 nitate alicujus, veritas tunc ea res deficiet, & ejus bo-
 nitas vel erit præfixa vel apparens, ut bonitas à pecca-
 toribus præfixa vel ipsis apparens. Sic in naturalibus
 defectibus judicabitur; verbi gratia si deficiet boni-
 tas in equo erit malitia, vel saltem non vera bonitas,
 & sic de cæteris. Cadit ergo veritas in eo quod jure
 convenit rei & suis passionibus, & suis principiis, &
 partibus: quoties enim non sunt quæ ipsis conveniunt
 naturaliter, & causa per accidens non sunt, falsitas
 est in eo. Sic per hoc omne quod est probari poterit
 directè: Sit ergo probanda conclusio Metaphysica
 Angelos moveri de loco ad locum, per hoc principi-
 um sic demonstraretur: Omne illud movetur de lo-
 co ad locum, cujus veræ actiones nunc sunt hic nunc
 illic: Sed veræ angeli operationes nunc sunt in homi-
 nibus, nunc verbi gratia in porcis: Ergo &c. Si
 verò moraliter esset probandum, unum finem esse alio
 meliorem,

meliolem, sic probaretur : Quando aliquis finis magis appropinquat primo vero, tunc est altero melior sed unus magis appropinquat vero infinito quam alius. Ergò, ille hoc melior.

De Gloria, Terminus 9.

GLoria est ipsa delectatio in qua radices omnes & omnia entia quiescunt. Omnia quæcunque sunt sive substantiale finitum sive accidentale, operantur & agunt propter finem, quo habito cessat actio ; & propter illius finis acquisitionem succedit delectatio, quæ est gloria. Sic nostro modo intelligendi summus opifex die septimo quievit ab omni opere quod patrarat, ac delectatur : sic homo currit, finito cursu quiescit & delectatur, & tunc ipsius gloria : quiescunt milites post victoriam, & gloria : sic serpens mordet, & talis morsus gloria sui est, in qua quiescit : arbores fructuum productione gloriantur : elementa in proprio loco quiescentia sunt propter gloriam quâ ipsa operantur. In loco non proprio non quiescunt, & ideo non quies non dicitur propriè esse gloriosa. Hinc habes malè iudicasse Valerium de valeris dicentem lapidem in aere quiescere, sed non gloriari : nam ad quid multiplicare quietem & delectationem si pro uno & eodem sunt & intelliguntur ; quia non dicitur aliquid gloriari & quietari ac finem adipisci nisi sit in proprio loco : dicitur enim ignis in propria sphaera quiescere, ac delectari, & sic gloria. Instrumenta omnia tunc gloriantur quando (sive naturalia sive artificialia sint) opera fruuntur in qua delectantur. Ideo eam omnibus scis convenire, & radicibus cunctis poteris ex te experiri. Si probanda esset aliqua conclusio, v. g. Congruum fuisse Deum incarnari, sic probaretur : Illud congruè instituitur quod pro Dei gloria instituitur : Sed incarnatio non aliâ causa

causâ instituta est nisi pro gloria Dei : ergò , &c. Moralís sic, Mulieris virtus est domum regere. Illa est virtus mulieris quæ ipsam laudabilem & gloriosam manifestat : sed regere domum reddat laudabilem mulierem : ergò, hæc est ejus virtus propria.

Ista sunt omnium rerum intrinseca, & ex propria entium quidditate pullulantia, quæ quantò magis ad rei essentiam accedunt, tantò sunt intimiora, & eò magis recedunt quò minùs internantur : hoc ordine à doctore inventa ac distributa judico. Nam primò ens sui ipsius est communicativum : ad quid enim esset ea essentia quæ non diffunderetur ? Non sine magno judicio sequitur Magnitudo, quæ ipsum bonum quod communicatur perficit ac extendit. Istud verò quod Magnificatum intelligimus, existens sive subsistens erit : Quæ existentia intrinsecè mensuratur, vel per nostrum intelligendi modum, tanquam successivum apprehensum quod verè æternitate vivit, vel illud sine mutatione succedit; quod ævo metitur, vel cum motu & tempore. Ab essentia deinde sub existentia opera & actiones emanare, necesse est, quæ sine earum potentia impossibile est : *ab essentia* dico, quia actiones sunt suppositorum ultimò denominatorum. Potentia verò ab intellectu, auditiva, vel ab appetitu ac instinctu, qui analogicè de omnibus prædicantur, præcisa, primum tanquam generalior locum meruit. Quæ contracta ad intellectivam naturæ ordine fit prima, cum primum sit cognoscere, deinde velle : primò enim lapis naturali instinctu deorsum fertur, inclinatione postea appetente. Tria alia sequentia, Virtus scilicet, Veritas, ac Gloria, quia jam constitutum essentialiter ac potentem supponunt, meritò ultimò ordinantur : essentia namque potens ad suum optimum virtute dirigitur, ac omnia non nisi veritate assertâ ad ultimum delectatione gloriâ fruuntur. Ex dictis pater, quòd
omnis

omnis ferè demonstratio ex hisce terminis facta per loca à concomitantibus intelligimus. Ex eo enim quòd subjecta hæc prædicata continent, cum ipsis statim intelligimus ea omnia quæ de eisdem dicuntur: ut exempli gratiâ, ex eo quòd in sole sit bonitas in ipso concomitatur lux: quia omnia sublunaria ab eo dependent, lux concomitatur: quia non corrumpitur habet lucem: quia habet potentiam generandi mineralia & lapillos, continet lucem: & sic discurre de singulis.

Bonitatis necessaria sunt & propria, Essentia, Communicatio, Actio: cui per contrarium sunt bonitatis ipsi Malitia, Non esse, Incommunicabile, Otium. **Magnitudinis** propria, Infinitum, Extensio, Copia, Limitatum: Inextensum, Inopia, contraria.

Durationis propria immediata sunt, Æternum, Ævum, Tempus: Transitorium, Finibile, Instantaneum sunt opposita. Mediata sunt, Immutabile, Incorruptibile, Firmum: quibus Mutabile, Corruptibile, Infirum, opponuntur.

Potestatis propria sunt, Omnipotentia, Magnipotentia, Mediocris potentia: quibus immediatè opponuntur Impotentia, Parvipotentia, Deficiens potentia.

Sapientie propria sunt, Scientia, Ars, Prudentia: quibus contrariantur, Inscitia vel ignorantia, Inertia, Imprudentia.

Appetitûs propria sunt, Amor, Desiderium, Electio, Odium, Abominatio, Fuga, istis inimica destruunt.

Virtutis propria sunt, Habilitas, Conformitas, Pulchritudo: eorum contraria, Inabilitas, Difformitas, Turpitudine. Ex turpitudine enim vitiosæ operationes oriuntur.

Veritatis propria sunt, Necessitas, Possibilitas, Determinatio: quibus contrariantur Contingentia, Impossibilitas, Indeterminatio.

Gloria

Gloria propria sunt, Felicitas, Delectatio, Pax: quibus repugnant Miseria, Tristitia, Bellum; quod est inquietudo rei cum altera: v. g. ignis cum aqua. Quæ tamen proprietas distinguitur à contrarietate; quia hæc ante opera, ac rerum actiones est, sicut ignis est contrarians, antequam operetur, aqua, habet bellum verò quando actualiter pugnant.

De Respectivis Terminis.

Sequitur per consequens dirigere ac explicare prædicta ista difficillima illis qui non sunt assueti terminis Metaphysicorum: oportet ergò magis his mentem applicare. Sunt (inquam) difficiliora primis, tum quia sunt relativa, ac relativa in se sunt parvæ entitatis; tum etiam quia, cum talia sint, includunt tria, fundamentum scil. relationem, ac terminum. Ideo fit

Terminus 10. De Differentia.

Differentia est, id ratione cujus cætera principia sunt inconfusa & distincta: cujus sensus est hic, cum habetur cognitio bonitatis in genere, est tunc in intellectu conceptus quidam generalissimus ac confusus; quando verò contrahitur per differentiam tunc habetur perfectus ac distinctus; quia definitio est explicitus conceptus definiti. Sic ultimæ differentię distinguuntur, sed rarò cognoscuntur: Propriæ verò differentię, quæ non sunt tam abstractæ à sensibus, operationibus manifestantur: communes verò deserviunt ad ipsarum investigationem, ac diligentem inquisitionem, non tamen ipsæ propriè adducuntur in definitionem, sed magnâ necessitate, ac simul cum aliis circumscribunt: ut si diceretur, Corvus est animal volatile nigrum: essentialis verò esset, Corvus est animal,

mal, cui competit corvum producere, id est actum essentialem communicare, qui ipsi tantum essentialiter convenit. Quo actu essentiali primò intelligimus omnes bonitatum ac proprietatum communicationes, postea accidentium ipsius productiones, quæ propriè ad corvi conceptum concipiuntur. Hinc patet quomodo per hoc prædicatum omnes enunciationes probentur: unde si hæc physica conclusio esset ostendenda, Cælum influere in hæc inferiora, pro causa acciperetur differentia, quæ est motus primus incorruptibilis regulatus, per quem differt à cæteris non regulatis corruptibilibus. Si verò moraliter hæc, Felicitas non consistit in voluptate; sic ostenderetur: Per hæc differt vera beatitudo à falsa, quia veræ felicitati virtutes famulantur, quæ voluptates regulant,

De Concordantia, terminus II.

Concordantia est id per quod entia in uno vel pluribus conveniunt. Cum contrariorum eadem sit disciplina, sequitur quòd qui bene differentias penetraverit hujus cognitio ipsi non defecerit. Quis ignorat omnia entia inter se concordare, ac in uno esse penè infinita per quæ una quæque res cum altera convenit? Et ità concordantia accipitur uno modo pro communitate prædicatorum; Capra v. g. concordat cum lupo animalitate, quæ commune utrisque est prædicatum. Alio modo accipitur pro unionem plurium ad idem tertium, quod tertium non prædicatur de illis, sic tertia entitas non prædicatur de partibus: homo enim non prædicatur de corpore & anima. Alio modo accipitur pro convenientia, quæ est multorum ad aliquid operandum; sic multi homines concordant ad idem pondus trahendum. Alio modo accipitur pro sympathia; ut magnes cum ferro concordat. Alio modo accipi-

tur

etur pro similitudine. Quæ narrata omnia sunt partes concordantiæ, siue propriæ siue impropriæ quædam sint. Omnia verò ad tria reducuntur, scilicet inter sensuale, & sensuale, inter sensuale & intellectuale, inter intellectuale & intellectuale. Si deberet probari per concordantiam Angelum custodire homines, sic probaretur: Quicquid cum altero concordat, conservat ipsum, & quærit bonitatem illius in eo, in quo concordat: sed Angelus in spirituali concordat cum homine: ergò, conservat illud spirituale, & illud custodit. Vel si velimus scire Felicitatem non consistere in honoribus; In eo consistit cum quo concordat: sed concordat cum propria bonitate & interna, non enim ipsa quærit quæ aliena sunt, ut honor est, qui in potestate honorantis consistit: ergò, &c.

De Contrarietate, terminus 12.

Contrarietas est quorundam mutua resistantia ob diversos fines: Hic formaliter ac intrinsecè contrarietas definitur per resistantiam aliquorum, extrinsecè verò & finaliter, ob diversos fines. Sed ut clariùs percipias, nota quatuor dari contrarietates: Positivam, Privativam, Contradictoriam, Relativam. Positiva, siue contraria oppositio, ut eam alii appellant, est inter ea accidentia, quæ nata sunt recipi alternatim in eodem subiecto, & se invicem expellunt: ut albedo & nigredo, dulcedo & amaritudo, frigus & calidum. Privativa contrarietas est inter privationem, & rem cuius est privatio: ut inter visum & cæcitatem, inter scientiam & ignorantiam. Contradictoria oppositio est inter ens & non ens, purè inter hominem & non-hominem, inter animal & non animal. Oppositio relativa est inter ea quæ mutuò se respiciunt: ut inter patrem & filium, inter dominum & servum. Hinc aliz

C

contra-

contrarietates ortæ sunt inter propositiones, ut una, ver. gr. alteri contradictoria dicatur, altera alteri contraria, altera subcontraria, altera verò subalterna. Prima est duarum propositionum, quæ in quantitate & qualitate opponuntur, repugnantia: ut, Omnis homo est animal, Quidam homo non est animal. Contraria est duarum propositionum oppositio in qualitate, manente eadem quantitate universalis: ut, Omnis homo est animal, Omnis homo non est animal. Subcontrariæ in qualitate opponuntur, & in quantitate particulari conveniunt, ut Aliquis homo currit, Aliquis homo non currit. Altera est subalterna, quæ est convenientia propositionum in qualitate, sed in quantitate disconvenientia: ut, Aliquis currit, Omnis homo currit: Aliquis est animal, Omnis homo est animal. Ex quo patet prædicatum hoc esse universalissimum, si accipiat pro omni contrarietate; & sic omnia aliquâ oppositione dicuntur: si verò accipitur pro duorum mutua expulsionem ab eodem subiecto in quo nata sunt recipi, ita non ita generale. Unde patet medium hoc non posse omnia demonstrare, attamen varias conclusiones probat; ut si vellemus scire, Cælum non corrumpi, sic diceretur: omne quod componitur ex contrariis, corrumpitur: Sed cælum non componitur ex contrariis: Ergo, non corrumpitur. Vel si moraliter scire velimus, Felicitatem non consistere in bonis exterioribus, sic probaretur: Quicquid corrumpit, & contrariatur animi tranquillitati, non est felicitatis pars; Sed externa corrumpunt, atque contrariantur tranquillitati animæ: Ergo, &c.

De Principio, terminus 13.

Prinzipium hoc comprehendit ferè totam philosophi congeriem physicorum: nam omnis cognitio
ejus

ejus procedit, vel à causis in essendo, vel in cognoscendo, quæ est demonstratio à priori, vel à posteriori. Tamen à nobis considerandum est prædicatum istud ut est instrumentum, & ut est radix & origo sapientiæ, per quod nos ad particularium cognitionem ducimur. Definitur ergò, Quod se habet ad omnia in ratione alicujus prioritatis: quod enim habet rationem primi, habet rationem Principii, sive sit per dependentiam, sive per intelligentiam, sive accidentaliter, sive substantialiter. Cùm definitio nullam habeat difficultatem in ejus expositione non elaboremus. Dividitur autem in Causam, Tempus, & Quantitatem. Causa est quæ influit in esse: id est, quæ dat esse alicui, quæ est per se & non per accidens: Quæ dividitur in Primam & in Secundam: Prima est à qua omnia, & ipsa à nullo dependet. Secunda vel intrinsecè se communicat vel extrinsecè: si intrinsecè vel est Formalis vel Materialis. Hæc secunda est primum subiectum ex quo fiunt alia cùm insit, & non secundum accidens, & est quæ subiectando recipit formas, & quando aliquid generatur requiritur ut sit; & quando aliquid corrumpitur necesse est ut remaneat, quia Agens hanc causam non potest destruere, quia sic posset annihilare: Hæc de materia prima. Materia secunda est omne id, quod habet rationem materiæ primæ, & eam includit, non tamen est, ut paries quia est receptivus albedinis, ac aliorum accidentium dicitur materia secunda; cera dicitur materia secunda respectu statuæ, & aliarum figurarum quæ artificialiter fiunt. Per similitudinem angelus receptione accidentium dicitur materia secunda. Alia causa intrinseca, quæ appellatur formalis, definitur secundo Physicorum, *Quod quid erat esse*, id est, dans rebus quidditates. Quæ est duplex; altera analogica per similitudinem, quæ tamen non dicitur propriè causa, ut paternitas in Deo, filiatio, spiratio passiva, quatenus

conciipiuntur ad modum formarum, & à Scotistis vocantur formalitates, quia constituunt personas Divinas. Alia propriè dicitur causa formalis, quia intrinsecè suam bonitatem, magnitudinem, differentiam, &c. communicat suo effectui: & hoc tam forma substantialis, ut anima rationalis in corpore, forma ignis in sua materia; quàm formalitates, ut Animalitas, Substantialitas, &c. in homine; quàm etiam accidentales, ut Quantitas in materia communicat etiam suam bonitatem, &c. Qualitas, Relatio, & reliquæ formæ accidentales: Istæ omnes dicuntur *principia*, quatenus effectuum sunt primæ. Si verò extrinsecè se communicant sunt causa Efficiens & Finalis. Efficiens est principium unde motus, ad quam multæ divisiones causarum reducuntur, & omnia per istam intelliguntur. Finalis est quæ movet agens ad operandum: ut v. gr. lumen movet agens ad opus. Dantur aliqua quæ dicuntur Principia & non Causæ: ut Pater in Divinis dicitur, principium & non causa. Multa dicuntur Prima & non Principia, tamen ad hoc prædicatum reducuntur: ut sunt priora Tempore, Petrus enim dicitur prior Paulo tempore, quia prior natus: Naturâ, à quo non valet subsistendi consequentia, ut gallina dicitur prior ovo: Cognitione, quando unum prius altero cognoscitur, ut prius cognoscitur Petrus quàm ejus filius. Omnia hæc ad tria reducuntur (ut diximus) ad Causam, Quantitatem, & Tempus: tamen hæc in illis, & illa in istis reperiuntur. Ad causam jam scis, quæ redigantur; ad quantitatem verò omnia prædicamenta accidentalia quæ habent rationem quantitatis, sive virtutis sive molis sit, mensurata à tempore: & idem tanquam mensuram & mensuratum omnia ista distinguimus. Ex quo potes colligere generalitatem hujus principii, quod se habet ad omnia in ratione alicujus prioritatis, sive est origo realis, vel intentionalis, per quam

quam poterit omnis passio de subiecto probari. Sit hæc conclusio probanda, Cælum influere in hæc inferiora, Illud influit in aliquod quod est principium, & causa multorum in illo: Sed cælum est principium & causa multorum, verbi gratiâ, metallorum, mineralium, plantarum, &c. Ergo cælum influit. Si Moralis vellet probare hanc, Felicitatem consistere in speculatione, per hoc prædicatum sic demonstraretur: In eo consistit felicitas à quo ipsa habet originativè suum esse: Sed originatur à speculatione: Ergo, &c.

De Medio, terminus 14.

Medium est illud, quod inter extrema manet ut illa inter se jungantur: sic patet definitio altera, scilicet, Medium est subiectum, in quo finis influit principio & principium refluit fini, quia in quolibet medio reperitur finis & principium, quod semper refluit suo fini illud, quod communicavit finis: sic intellectus refluit per medium, scilicet per intellectionem, illud quod intelligibile influxit. Totum autem consistit in hoc, quia agens movetur à fine: verbi gratiâ, Fabricator habet finem, qui est domus, quæ influit & movet ipsum ad opus; ipse verò refluit, hoc est, ædificat, & hoc non nisi per medium, scilicet per fabricationem domûs. Quod cum fluxus & refluxus sit triplex, hinc triplex oritur ratio medii: Primum est Conjunctionis, & est illud quod consideratur in ordine ad ea quæ non possent inter se communicari per fluxum & refluxum, nisi per ipsum; sic intelligibile non posset suam bonitatem, magnitudinem, &c. suo principio communicare, nisi per intellectionem: qualitates non possent influere in principium, & ipsum refluerè in ipsas, nisi per quantitatem. Secundum, Mensuræ; Et est, quod mensurat extrema: sic punctus in medio circuli

dicitur mensurare circulum; calefacere dicitur mensurans calefactibile, & calefaciens; non enim communicatur maximus calor parvo calefactibili, & sic si eceditur non erit calefacere sed comburere. Medium extremitatum est, quod extrema unit & aliquo modo unum refuit ad aliud quod influit: sic puncta duorum dicuntur esse extrema, & linea medium. Istae vero genera inter se invicem ordinata sunt, & secundum diversas considerationes unum potest recipere diversas appellationes: sic unum potest habere rationem mediorum conjunctionis scilicet & mensuræ, ut intellectio dicitur mensura intelligibilis, & intellectivi; & etiam dicitur conjungere intelligibile intellectivo.

Sed dices, ad quod genus reducitur medium virtutis seu rationis? Respondetur, quod ad genus mensurationis, quia ipsa mensurat excessum, & defectum virtutum. Si secundum nostrum morem velis probare Cælum habere materiam, sic probabis: Illud habere materiam cujus medium materiale qualitates multo composito unit: Sed cælum habet medium materiale scilicet quantitatem, quæ multa sibi ipsi unit, nempe lumen, calorem, influxum; Ergo, &c. Si moraliter erit ostendendum, Sapientes debere regere Rempublicam, sic diceretur: Ille debet regere qui est optimus medium ad uniendum virtutes, veritatem, & justitiam Deo: Sed Sapiens est hujusmodi: Ergo, &c.

De Fine, Terminus 15.

Quanquam hoc prædicatum videatur à nonnullis confundi cum gloria, quia cum gloria nihil aliud sit quàm delectatio in qua quiescunt omnia, & finis terminat, & ad ipsum cuncta diriguntur, videtur idem de utrisque dici. Tamen subtiliter his conceptis templatis, objectio nullius roboris erit; cum gloria

fit delectatio quæ consequitur ex fine adepto, & finis ratio quâ ipsum agens, eo acquisito, delectatur. Est ergo finis quo omnia entia terminantur & finiuntur: quâ definitione omnes Peripateticorum divisiones comprehenduntur, quas aliter contemplandas Lullius adducit; videlicet Perfectionis, Terminationis, & Privationis. Finis perfectionis est qui perficit rem cuius est. Finis terminationis est quo res terminatur & finitur, quæ terminatur vel quantitate, ut corpus superficie, &c. vel non quantitate, ut linea punctis; vel tempore, vel substantiâ, vel loco, vel qualitate, cum omnia sint finita & limitata. Finis privationis est quando recedit forma in aliquo subiecto, ut recedente animâ animal finitur. Si ergo probandum esset hoc termino, Deum mundum perfectum condidisse, sic suaderetur. Omne agens in suo opere quærit suum proportionatum finem, qui est perfectio operis: Ergo cum Deus sit perfectum agens suum opus debet esse perfectum. Si verò moraliter esset suadendum, Virtutem esse habitum perfectum, sic ostenderetur: Omne quod ad optimum finem ordinat potentias est perfectum: Sed virtus est huiusmodi: Ergo, &c.

De Majoritate, terminus 16.

PRædicatum hoc nomine *imaginis* rectè exprimitur, cum dicatur esse imaginem prædicatorum tam absolutorum quàm respectivorum. Quæ videtur obscura, cum ignoretur quid sit intelligendum per *imaginem*. Est ergo imago repræsentatio alicujus objecti: ita intellectio hominis est repræsentatio ipsius, & statua est imago Cæsaris, quia ipsum repræsentat. Sic majoritas est imago bonitatis cœli, magnitudinis, durationis, &c. quia ex majoritate cœli respectu

respectu ignis repræsentatur bonitas cœli, &c. Quæ inter tria esse contemplatur, nempe inter substantiam & substantiam, inter substantiam & accidens, inter accidens & accidens. Si igitur esset ostendendum, solem non posse totum eclipsari, ex majoritate ejus respectu lunæ facillimè demonstraretur. Si moraliter, nempe, Felicitatem esse summam voluptatem, quia est maximum & summum bonum, optimè concluderetur.

De Æqualitate, terminus 17.

Quia nec excessus, ut majoritas, nec defectus, ut minoritas, à natura, & arte ejus emulatrice, finaliter quæritur, cum sint ad æquale perfectum: hinc ejus essentialia prædicata ad istud alterum terminari, necesse est: quando ignis, verbi gratiâ, cum aere concordat, principiat, finit; ac etiam cum suam bonitatem communicat, & cætera alteri, tunc non nisi in æqualitate hoc agit & operatur. Hinc clara definitio apparet, cum dicitur, Æqualitas est subiectum in quo finis bonitatis concordantiæ, &c. quiescit. Quando enim equus sua prædicata alteri communicat in subiecto, æqualitate nempe hoc efficit, Sic si velimus probare, Dari in sphaera ignis animalia, ita argumentaremur: Quando agens agit quærit æqualitatem sui: Ergo ignis quando agit quærit æqualitatem sui cum omnibus ejusdem rationis cum seipso, quæ sunt alia elementa, in quorum singulis animalia vivunt. Si hæc alia moralis proponatur, Perturbatores pacis sunt à Republica expellendi, sic demonstraretur: Quisquis non quærit animam suam cum aliis in bonitate in magnitudine, &c. æqualem reddere, & omnes superbiâ vult superare, est à Republica expellendus: Sed perturbatores pacis hoc agunt: Ergo, &c.

De Minoritate, terminus 18.

Minoritas est ens circa nihil : quæ cum sit contrariè opposita majoritati, ex ejus oppositione manifesta erit, cum contrariorum eadem sit disciplina. Hinc fit, quod sit etiam divisa inter substantiam & substantiam, inter substantiam & accidens, inter accidens & accidens : Ità Augustinus dicebat materiam esse ens propè nihil, ratione ejus minoritatis. Itaque considera ens, & secundum entis infiniti accessum & recessum melius minoritatem & majoritatem habebis. Sic subjecta doctoris contemplare incipiendo à Deo, & terminando ad instrumentativam. Ex quo collige omnia per hoc principium demonstrari posse, quia omnis passio subjecti definitione noscitur : Si subjectum est majus passio correspondet, si minus, & minor passio cognoscitur. Si ergo per minoritatem deberet probari, Angelos non posse creare, sic per minoritatem argumentum duceretur : Creatio nequit à minori entitate procedere quàm ab infinita : Ergò, &c. Moralis conclusio sic minor operatio, minor entitas, & aliquis si animaliter operatur minus quam si spiritualiter operaretur.

Ut præcipua istorum prædicatorum sequentia intelligantur sit perquæsitio.

Differentiæ Distinctio, Pluralitas, Ordo, attribuantur : Quibus Confusio, Unitas, contrariantur.

Concordantiæ Similitudo, Unitas, Amicitia, cognata sunt : quibus Dissimilitudo, Discordia, Odium, adversantur.

Contrarietati Resistentia, Destructio, Difficultas, proxima sunt : quibus Facilitas, Conservatio, Acceptio, inimica sunt.

Principio

Principio Causa, Origo, Caput, includuntur : quibus Odium, Defectus, Ultimum, opponuntur.

Medio Conjunctio, Mensura, Comitantia, sequuntur : quibus Disjunctio, Immenfitas, Repugnantia, discordant.

Fini Felicitas, Quies, Objectum, tribuuntur : quibus Miseria, Motus, Subjectum, adversantur.

Majoritati Superioritas, Altitudo, Magnificencia, propria sunt : quibus Subjectio, Imum, Parvificencia, contraria.

Aequalitati Imitatio, Propinquatio, Regulatio, concordant : quibus Contrariatio, Longitudo, Immoderatio, opponuntur.

Minoritati Servitus, Humilitas, Annihilatio, comitantur : quibus Libertas, Superbia, Creatio, contrariantur.

De Quaestionibus, seu Regulis,

De regula *Utrum*, terminus 19.

Primum quod in speculando occurrit intellectui, est rei existentia : sic ergò primò investigandum proponitur. An res sit, sive imaginabilis, ac ab intellectu fabricata, existentiam à ratione recipiens ; sive sit composita, , sive simplex, sive necessaria, sive contingens, & possibilis. Per hanc regulam primam quæruntur omnia contingentia ; scilicet, *Utrum Antichristus erit ? Utrum civitas Lavinii fuerit ? & similia* : Omnia necessaria ; *Utrum scilicet Antichristus sit homo ? Utrum Lavinium habuerit pagos ? Omnia impossibilia ; Utrum Antichristus sit Asinus ? Utrum Lavinium fuerit replicata eadem alibi ? & ita habes omnium rerum existentias posse investigari.*

De regula *Quid*, terminus 20.

O Prima & omnium principalissima est regula hæc, cum omnis rei cognitio ab ipsa pendeat: ex hac formantur Descriptiones, Definitiones, Etymologiae, Metaphoræ, Allegoriæ, Paraphrases. Cum enim aliqua res definienda proponitur, statim Artista vocem rei speculari debet, an scilicet sit æquivoca, quia sunt semper distinguenda ut quidditatis veritas, ac rei essentia patefiat, posteaque ad ipsius definitionem devenire: pro qua genus primò inquireret, vel inter subiecta, sive naturalia, sive moralia, sive artificialia; vel inter prædicata, quod erit illud commune proximum quod in quid prædicatur de pluribus specie diversis. Quod fiet artificio à nobis assignato in domo sapientiæ, quam fortuna invida, nè typis mandaretur, rerinuit. Sic etiam fiet in differentiæ investigatione; exemplo clarescat: Volens doctor illuminatus in sua magna arte de Applicatione definire speculum, contemplatus est columnam subsectorum, in qua subtiliter investigavit elementativam, totamque arborem aspiciendo vidit in ejus trunco corpus Diaphanum, & illud pro convenienti genere speculi accepit, (quas arbores in horto sapientiæ plantavimus) deinde differentiam accepit à columna accidentium, à termino qualitatis, dispositum ad imaginem recipiendam.

Hujus regulæ species (per quas vario modo rem noscimus) quatuor sunt; sive accidentales, quæ ad descriptiones, ad etymologias, &c. pertinent; sive essentialis, quæ ad veram essentiam cognoscendam diriguntur. Prima essentialis quâ queritur Quid sit res in se? ut homo est animal cui convenit hominem producere: sic quidam Lullianus definivit, quæ tamen definitio pro essentiali nec à Lullio nec à veritate reputatur.

retur. Pro quo notandum Doctorem non velle, ut omnis definitio essentialis accipiatur semper ab actu essentiali, sed tunc quando ultima differentia vel ei proximior est incognita: & cum ultimæ differentiæ (etiam per Peripateticos) nos lateant, hinc fit, quòd multoties per actum essentialem res definitur, qui magis cognitus & ultimæ differentiæ proximior: ut si, verbi gratiâ, sit definiendum speculum prædefinitum, rectè dictum est, esse corpus diaphanum cui competit actus primus, videlicet speculari: & quia primus actus speculi est illa aptitudo ad recipiendas imagines, hinc est quòd magis clarè dicitur, esse corpus diaphanum aptum ad imagines recipiendas: qui actus hîc accipitur pro eo qui statim consequitur ad naturam subjecti; ut ad ignis naturam calefactio prima, non pro eo qui transit in objectum, ut calor ignis in ligno.

Secunda species Regulæ hujus est quando quæritur, Quid habeat res in se? Ad quam respondetur per *-ivum, -are, -bile*: quibus significatur actus, potentia, & objectum: omnia enim possunt agere, agunt, & objecta respiciunt. Ignis, verbi gratiâ, habet suum calefactivum, calefacere & proprium calefactibile, ita cum habeat bonitatem, ejus bonificativum, bonificare, & bonificabile, intelligimus: sic de aliis prædicatis discurre.

Tertia species est quâ quæritur, Quid est res in alio? Ad quod respondetur, quatenus illud in quo est habituum per ipsum; ut ignis in ligno est reddens lignum calidum & siccum: & ita etiam per alias species qualitatis, ut homo in muliere per omnes habitus est habituum ipsam in intellectu, sapientia, scientia, arte, ac prudentia; per naturales potentias habituat etiam ipsam, ita per formam & figuram, per passionem & passibilem qualitatem, discurre.

Quarta & ultima species est quâ quæritur, Quid ha-

bet

bet res in alio? Ad quam respondetur, quòd habet pati, agere, & operari: ut si quæritur, Quid habet Paulus in ludo? respondetur quòd habet blasphemare, irasci, amittere pecunias, & alia huiusmodi.

De regula *De quo*, terminus 21.

Sequitur regula *De quo*, quâ originem, causas intrinsecas, ac possessiones quærimus: ut, exempli gratiâ, Unde originatur hoc? Quod multipliciter consideratur, vel per negationem, quia res non habet originem nec extrinsecè, nec intrinsecè & secundum essentiam, ut Deus: vel res extrinsecè ab altero, cum in se non includit materiam, ut angelus est à Deo, & non de sua materia, nisi materiam velimus pro quidditate intelligere: vel aliquid est necessariò ab altero, & intrinsecè, ut homo de sua materia, & de sua forma. Secundâ specie quæritur causa formalis vel materialis, de qua diximus. Tertiâ species quæritur possessionem, ut, Cujus est servus hic? respondetur, A Domino.

De regula *Quare*, terminus 22.

Regula hæc, estò, videatur coincidere cum secunda specie regulæ prædictæ, quia per illam quæruntur sicut per istam causæ intrinsecæ: nihil tamen superfluum, cum licèt coincident res & formalitates quæ quæruntur, non tamen sunt iidem modi quærendi. Duæ hujus regulæ species afferuntur: Per primam quæruntur forma & materia; quæ vel quærit de rei essentia, vel de rei existentia, vel de rei operatione. Si de essentia petitur, tunc per ejus definitionem respondetur, quia est genus & differentia: Si de existentia, tunc physicè quia est corpus & anima: si, verbi gratiâ, de homine interrogaretur, Quare est? Si de operationibus

bus peratur, respondetur, quòd ideo homo operatur quia habet potentiam, vel quia actu habet suum objectum. Secunda quærit de fine rei : & hæc est vera quæstio actuum & operationum, & tunc secundum finium diversitatem poterit responderi, cum omnis ars omnisque disciplina, actio item atque electio, bonum semper appetere videtur ; quare bonum est quod omnia appetunt : & sic facundè & mirabiliter resolvetur :

De regula *Quantum*, terminus 23.

Regula hæc quærit omnes quantitates, extendendo nomen *quantitatis* ad finitum & infinitum : cum discreta quantitas, nempe numerus, infinito conveniat ; continua secundum Aristotelis sententiam, est cuius partes copulantur termino communi, ut linea punctis, superficies lineis, corpus superficie. Ideo hæc quæstione possunt investigari omnes Geometricæ conclusiones, & consideratâ in cælo omnes Astronomicæ, ut bene redegit Lullius in sua magna & mirabili arte. Discreta, secundum eos, etiam est cuius partes non copulantur termino communi, ut sunt numeri qui si ad sonoritatem referuntur, à Musico contemplantur, si formaliter accipiantur, ab Arithmetico. Tamen nos consideramus ipsam ut concomitatur immediate essentiam, quæ appellatur quantitas virtutis ut est post essentiam afficiens immediate materiam primam, quæ appellatur quantitas molis, & ut ipsæ materialiter operationes magnificantur & extenduntur.

De regula *Quale*, terminus 24.

Qualitas, secundum Aristotelem, est in categoria determinata, quam Raymundus latissime contemplatus est, quâ omnia entia afficiuntur: itaque Deus est à bonitate qualificatus, à magnitudine, à duratione, &c. & sic differentia poterit appellari qualitas. Sed tamen strictè & propriè loquendo ipsa omnes species comprehendit quas Aristoteles numeravit, videlicet habitum & dispositionem, naturalem potentiam & impotentiam, passionem & passibilem qualitatem, formam, & figuram: Nos verò ad duas colligimus, ad Propriam, & Appropriatam. Propria est ea quæ ab altero non recipitur, sed ex propria essentia subiecto convenit: ut calor, igni: frigiditas, aquæ. Appropriata dicitur illa quæ ab altero, subiecto convenit, ut siccitas igni: humiditas pannis. Omnes hæc qualitates ab hac quæstione investigantur: Itaque ad interrogationem factam, Qualis est Petrus? rectè respondebitur per has qualitates enumeratas.

De regula *Quando*, terminus 25.

Terminus hic intelligitur ut pars mirifici instrumenti omnibus deservientis, & sic tam ad materialia, quàm immaterialia diversimodè extenditur, sicque æternitas Dei, ævum angeli, tempus cæterorum hoc investigatur. Quare propriè respondetur ad questionem *Quando* per præteritum, præsens, ac futurum, per æternum & æviternum. Tamen latè accipiendum terminum si respondere velimus utique per omnes species regulæ secundæ, tertiæ, nonæ, & decimæ, ut proportionaliter infra patebit.

De regula *Ubi*, terminus 26

Cum intentio Doctoris non sit investigare determinando, *Ubi* ad illam superficiem corpori continentis immobiliter, sed intendit quærere & scire loca omnium sive corporalium, sive incorporalium sive finitorum, ut angelorum, sive infiniti, ut Dei : & ità transcendenter intelligere oportet, qui etiam intelligendi modus vulgariter occurrit. Cui interrogationi, scilicet *Ubi*, quindecim responsiones afferri possunt, videlicet quatuor ex secunda regula, tres ex tertia, quatuor ex nona, & totidem ex decima. Quarum si quæratur, *Ubi* est anima Petri? rectè respondetur, ubi ejus essentia postulat : Per secundam quòd sit in se ipso, sicut partes in suo toto : per tertiam, quòd sit ubi sunt habituata per ipsum : per quartam dicitur quòd est ubi ejus actus sunt, scilicet ubi amat : per primam speciem tertiæ regulæ respondetur quòd est ubi origo & principium ejus, videlicet in Deo : per secundam speciem, ubi sunt ejus partes constituentes : per tertiam, ubi possidetur per primam speciem regulæ modalitatis respondetur quòd est in se ipsa, & tantum quærit quæ sua sunt : per secundam est in alio ubi modificatur : per tertiam dicitur quòd sit in suis partibus tam essentialibus quàm accidentalibus, tam propriis quàm communibus : per quartam dicitur quòd sit ubi suam transmittit similitudinem : sic de alia regula discurre. Et hinc datur occasio intellectui cognoscendi omnem Loci rationem, sive propriam, ut sursum & deorsum, dextrorsum & sinistrorsum, ante & retro, intus & extra ; sive secundum determinatam ex subjecto rationem, ut in cælo, in terra, in aqua, in mari, &c. aut secundum mathematicam cognitionem, ut in triangulo, angulo,

angulo, in quadrangulo, in circulo, & hujusmodi. Itaque Ubi accipitur pro omni esse in: quod novem modis contingit, scilicet pars in suo toto, totum in suis partibus, species in genere, & genus in specie, forma substantialis in materia, accidens in subjecto, effectus in sua causa, res in suo fine, contentum in continente.

De regula *Quomodo*, terminus 27.

Sequitur nunc agere de ultima regula, quæ ratione majoris notitiæ & utilitatis dividitur in eam quâ quærentur entium modificationes, & alteram, quâ instrumenta rerum investigamus. Explicamus ergo entis modalitatem, per quam habet modum essendi omne ens: Sic Deus relationibus, Angelus supposito, Natura humana personalitatibus, modificantur: & sicut infinita accidentia, ita infinitæ modificationes, quia modus est adjacens rei determinatio, id est, determinatio facta per adjectivum. Quæ tamen omnes, secundum nostram doctrinam, ad quatuor species reducuntur: Prima est, quâ quæritur, Quomodo res sit in se? quâ propriè investigatur determinatio rei quæ ex natura propria est: & sic quæritur, Quomodo quidditivè res sit in se? verbi gratiâ, Quomodo homo sit? Ad quod respondetur quidditivè, quodd per rationem rationatur, per animalitatem sentit; & sic de partibus essentialibus discurre. Secunda species est quâ quæritur, Quomodo res sit in alio? ad quam respondetur per modos quibus ipsa res existit in alio: ut Sapiens in Republica docet, regulat, ordinat, &c. Tertia species est quâ quærimus, Quomodo res existit in suis partibus, & partes in toto? Ad quam respondemus considerando partes rei: ut si petatur, Quomodo rosa se habeat

D

in

in suis partibus ? ad eam rectè diceretur esse regalia in sua planta, pulcherrimè inter frondes redolet, &c. Quarta species interrogat, Quomodo res sui similitudinem transmittat ? ad quam respondemus contentando partes rei, quia per eas res sui similitudinem transmittit : ut Rosa, verbi gratiâ, ex frondibus suam imaginem spirat, per ipsas alterat, per qualitates pugnat, &c.

Sequitur regula instrumentalitatis : Hæc est autem regula quærendi instrumenta omnia, siue Metaphysica & essentialia, quæ generalia prædicata Sapientiae, ut Bonitas, Magnitudo, Duratio, &c. siue Physica, ut sunt omnes formæ ob quas agens natura agit ; Sic ignis suo calore, nix suâ frigiditate, multi pulchritudine, Angeli motu : Sive moralia ut virtutes & vitia per quæ homo & Angeli agunt ; Sic Alexander liberalitate, Romulus fortitudine, prudentiâ & religione Numa Pompilius, dominati sunt : vel artificialia, ut ferro, bipenni occiditur, seriâ secatur. Omnia hæc quatuor eisdem antedictis regulis quaruntur : Prima species est quâ quæritur, Cum quo res est in se ? Cum quo, verbi gratiâ, sol est in se ? Respondetur quòd est cum sua bonitate, cum sua magnitudine, &c. Secunda quæritur, Ens quo instrumento est in alio ? Respondetur cum his instrumentis quibus ibi operatur. Tertia species est quâ quæritur Cum quo res est in suis partibus, & partes in ipsa ? Respondetur cum his instrumentis cum quibus est in ipsa. Quarta species est quâ quæritur, Cum quibus instrumentis res transmittit aliquid extra se ? Ut, verbi gratiâ, Avis cum quo instrumento transmittit suam speciem canendo, volando, nidificando ? ad quod dicitur cum his instrumentis quæ ad illas actiones concurrunt.

De Subjectis.

Quia subjecta sunt fines, quorum gratiâ omnis sapientia terminus speculatur & noscitur; & cuncta quæ in his sunt, five substantialia, five propria ac accidentalia sint, à terminis & radicibus præexplicatis reperiuntur, & ab ipsis pullulant, operæpretium est ut ipsa subjecta subtilibus ingeniis penetranda relinquam, cum multis causis brevitati studere oportuit, tum quia virentibus radicibus ac semine in hoc parvo libello satis, mirum non erit si fructus ab elata & philosophica mente colligantur. Ut vero ipsa ordine ediscantur, ac memoriæ hæc methodo mandentur, ordinatè definiam, ac describam.

De Deo, terminus 28.

Deus, secundum Mercurium Trismegistum, est sphaera intellectualis, cujus centrum est ubique circumferentia nusquam: Vel secundum Anselmum. Est Pelagus infinitæ perfectionis: Quæ secundum D. Augustinum, non nisi per negationem congruentis intelligitur.

De Angelo, terminus 29.

Angelus est substantia spiritualis completa; seu, Prima pulchritudo; seu, Perfectio post Deum in novem hierarchias divisa, scilicet in Seraphin, Cherubin, Thronos, Dominationes, Virtutes, Potestates, Principatus, Angelos, Archangelos.

De Cælo, terminus 30.

COelum est incorruptibile corpus, omnium luminum origo, motuum omnium causa, influxu omnia generans, cuncta inferiora corrumpens.

De Homine, terminus 31.

Homo animal rationale, cui Deus quasi regi & principi rebus terrenis præfuturo omnem hunc mundi ornatum fabricavit, declarans quanto honore animal hoc prosequeretur.

De Imaginativa, terminus 32.

Imaginativa est natura communis, complectens omnes potentias imaginales: & quia *potentiâ imaginali* significatur animal perfectum, scilicet illud quod omnes sensus sive interiores, sive exteriores continet, hinc fit quòd hoc subiecto omnia nobiliora animalia repræsentantur.

De Sensitiva, terminus 33.

Potentia hæc sensitiva est natura communis prædicabilis de omnibus animalibus imperfectis.

De Vegetativa, terminus 34.

Potentia vegetativa est natura communis, vivens, prædicabilis de plantis, animalibus & homine.

De Elementativa, terminus 35.

Potentia elementativa de omnibus corporibus elementatis prædicabilis, quæ nihil aliud est nisi potentia cum qua elementa miscentur: Quæ dicitur de simplicibus elementis, ut de Igne, Aere, Aqua, ac Terra; & de mixtis omnibus, ut de mineralibus, lapidibus, herba, animantibus, & de homine.

De Instrumentativa, terminus 35.

Instrumentativa est potentia existens in omnibus instrumentis, sive Metaphysico, quod est Bonitas, Magnitudo, & cætera prædicata; sive Physico, ut est Calor, Frigus; sive Morali, ut sunt Vitia & Virtutes; sive Artificialia, ut Serra, Bipennis, Gladius.

De Virtutibus, terminus 36.

Virtus ab Aristotele definitur esse, Habitus electivus in mediocritate consistens: secundum verò Doctorem Illuminatum, Est habitus cum quo anima cum suis potentiis virtuosè operatur.

De Justitia, terminus 37.

Justitia est illa forma cui propriè competit judicare, id est, ut vivatur honestè, jus suum unicuique tribuatur, alterque non lædatur: quæ varias comprehendit species, quas connumeravimus in libro *De domo Sapientiæ*.

De Prudentia, terminus 38.

Prudencia est habitus quo quis media eligit ad finem, & ad bonas contingentias se disponit: quæ est ferè ea Arist. scilicet, Est virtus animæ rationalis ea præparans quæ ad felicitatem spectant.

De Fortitudine, terminus 39.

Fortitudo est habitus, quo quis ponit fortificabilia contra vitia: hæc generalior; Aristotelica, Est mediocritas circa metum & audaciam.

De Temperantia, terminus 40.

Temperantia est virtus cum qua homo habet actus temperatos, qui sunt circa tactum & gulam.

De Fide, terminus 41.

Fides est virtus supernaturalis, quâ voluntas hominis intellectum inclinât ad asserenda ea quæ supra naturam sunt.

De Spe, terminus 42.

Spes est virtus supernaturalis, cui propriè competit sperare.

De Charitate, terminus 43.

Charitas est virtus supernaturalis, per quam voluntas Deo, & proximo, amore unit amantem supra naturalem potentiam.

De Pietate, terminus 44.

Pietas est quæ bene regulat se circa pietificabile, quod est cultus parentum, ac patriæ.

De Patientia, terminus 45.

Patientia est virtus, quâ quis sibi disconvenientia tolerat.

*De Vitiorum columna.**De Avaritia, terminus 46.*

Avaritia est vitium, quo quis timore nè amittat media ad finem, ea inordinatè conservat.

De Gula, terminus 47.

Gula est inordinatus appetitus bibendi & comedendi.

De Luxuria, terminus 48.

Luxuria est excessus in actibus luxuriosis, qui secundum varia objecta noscuntur.

De Superbia, terminus 49.

Superbia est habitus, quo quis majoritates avidè
inordinatè appetit.

De Acedia, terminus 50.

Acedia est habitus malus, qui retrahit hominem
bene & virtuosè operando.

De Invidia, terminus 51.

Invidia est tristitia de bono alterius, & gaudium
malo.

De Ira, terminus 52.

Ira est accensio sanguinis circa cor propter desiderium
vindictæ, ex parvipensione proveniens.

De Mendacio, terminus 53.

Mendacium est voluntaria difformitas externorum
actuum ab actu intellectus.

De Inconstantia, terminus 54.

Inconstantia est deviatio à perfectis & bonis actibus.

Tractatus secundus.

De combinatione terminorum.

De Alphabeto.

 Primè intellectis ac contemplatis terminis triginta sex Sapientiz, consequens erit de ipsorum mixtione breviter pertractare: quia ex eorum coordinatione, additione, ipsorumque adinvicem unione scalas descendendi & ascendendi habemus, quâ ad quidditatum notitiam pervenimus. Hi verò termini in literis clauduntur, ut figuris uti possumus: quæ literæ juxta nonam seriem etiam numerantur: Et sunt sequentes

B C D E F G H I K

B significat Bonitatem, Differentiam, Utrùm, Deum, Justitiam, Avaritiam.

C Magnitudinem, Concordantiam, Quid, Angelum, Prudentiam, Gulam.

D Durationem, Contrarietatem, De quo, Coelum, Fortitudinem, Luxuriam.

E oP-

- E** Potestatem, Principium, Quare, Hominem, Temperantiam, Superbiam.
F Sapientiam, Medium, Quantum, Imaginativam, Fidem, Accediam.
G Voluntatem, Finem, Quale, Sensitivam, Spem, Invidiam.
H Virtutem, Majoritatem, Ubi, Vegetativam, Charitatem, Iram.
I Veritatem, Æqualitatem, Quando, Elementativam, Patientiam, Mendacium.
K Gloriam, Minoritatem, Quomodo, vel Cum quo, Instrumentativam, Pietatem, Inconstantiam.

Cum autem figurarum ædificia super prædicta prædicata fabricata sint, operæpretium erit, ut sic memoriæ mandentur, ut cum intellectus à memoria petierit, illico ipsa unum post aliud subministrare debet.

De Combinatione, seu de Figuris.

Figura est instrumentum, quo intellectus his literis ac earum significatis utitur. Hinc fit, quod cum tribus modis sufficienter, utiliter, ac faciliter uti possimus, tres sufficientes, utiles, ac faciles assignemus. Quæ sequentes sunt.

Com-

Tractatus secundus.

De combinatione terminorum.

De Alphabeto.

Primè intellectis ac contemplatis terminis triginta sex Sapientiæ, consequens erit de ipsorum mixtione breviter pertractare: quia ex eorum coordinatione, additione, ipsorumque adinvicem unione scalas descendendi & ascendendi habemus, quâ ad quidditatum notitiam pervenimus. Hi verò termini in literis clauduntur, ut figuris uti possumus: quæ literæ juxta nonam seriem etiam numerantur: Et sunt sequentes

B C D E F G H I K

Bonitas, Magnitudo, Duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Virtus, Veritas, Gloria.

Differentia, Concordantia, Contrarietas, Principium, Medium, Finis, Majoritas, Æqualitas, Minoritas.

Utrùm,

Utrum, Quid, De quo, Quare, Quantum, Quale, Ubi, Quando, Quomodo, Cum quo.

Deus, Angelus, Coelum, Homo, Imaginativa, Sensitiva, Vegetativa, Elementativa, Instrumentativa.

Iustitia, Prudentia, Fortitudo, Temperantia, Fides, Spes, Charitas, Patientia, Pietas.

Avaritia, Gula, Luxuria, Superbia, Acedia, Invidia, Ira, Mendacium, Inconstantia.

Cum autem figurarum ædificia super prædicta prædicata fabricata sint, operæpretium erit, ut sic memoria mandentur, ut cum intellectus à memoria petierit, illico ipsa unum post aliud subministrare debet.

De Combinatione, seu de Figuris.

Figura est instrumentum, quo intellectus his literis ac earum significatis utitur. Hinc fit, quod cum tribus modis sufficienter, utiliter, ac faciliter uti possimus, tres sufficientes, utiles, ac faciles assignemus. Quæ sequentes sunt.

Com-

Combinatio prima.

De prima Figura.

Prima figura est instrumentum Sapientiæ, quo proprietates, definitiones, divisionesve absolutas invenimus.

De proprietatibus inveniendis.

HAc igitur reperimus proprietates, collocando subiectum sive transcendens positivum ut ens, sive transcendens negativum ut non ens, sive genericum ut animal, sive specificum ut homo, sive numericum ut Petrus, in medio circuli qui vocatur A, posteaque volvendo intellectu circulum, reperiēs proprietates absolutas convenientes rei secundum propriam rationem, non verò secundum accidentia extrinseca, quæ ipsi conveniunt; quod fiet per conversionē proprietatis in subiectum, & è contrà, ut omnis homo est risibilis; omne risibile est homo. Proprietas ergò hominis est risibilitas; nam cætera alia, ut albedo, figura, color, & alia accidentia huiusmodi non sunt propriæ, sed appropriatæ. Si ergò velles reperire afini proprietates; tunc statim ipsum in centro circuli collocando per novem prædicata revolvās: primò per bonitatem dices habere multas proprietates, quibus ipse agit; scilicet aurium arrectionem, ac motionem, cervicem oneribus commodam, timiditatem lupi, stellionis, & acanthidis: rudibilitatem, castitatem, & observantiam erga matrem, & alia huiusmodi: per magnitudinem reperimus alias, nempe, capitis magnitudinem & cordis, magnam patientiam, ac impaviditatem: per durationem, in laboribus perseverantiam, & actionis ejus conti-

continuationem, ità ut nec verbis, nec verberibus, ne
 stimulis moveatur, assiduitatem, infatigabilitatem
 actusve tempore metitos invenimus: per potestatem
 varias ipsius potentias ad patiendum & agendum, ap
 titudinem seminis ad generandum in utero alterius
 speciei, nempe equæ, cerebrum aptum ad specierum
 receptionem, carentiam potentiæ irascendi, quia non
 habet fel, & alia: per sapientiam habet varias cogni
 tiones, prædictiones temporum, quia dicitur ab Apo
 leo animal sapiens, ingeniosum, industrium, ac in
 stinctu vario reperimus: per voluntatem seu appeti
 tum, inclinationes varias quibus odio persequitur lu
 pum, corvum, cujus ova ac nidum diripit, & hujus
 modi: per virtutem ipse habet multos bonos habitus
 nempe fortitudinem ad ferenda adversa: hinc applicat
 omnes virtutes: habet virtutes naturales, nempe pellem
 durissimam quam frigus non transir. Ità in aliis po
 rentiis alias virtutes reperies: per veritatem dicitur
 animal veritatis amicus, quia ab omni dolo ac fraude
 abest: per gloriam, ipsius delectationes varias, nam
 carduos pungentes comedit: in labore requiem ejus
 noscimus: hanc causâ natura scapulas ad modum cru
 cis composuit. Sic de cæteris subjectis discurre, ac mi
 ras proprietates invenies.

De Divisione.

Divisio est quâ aliquod totum in suas partes dividi
 tur: quod cum triplex sit, Æquivocum, Analogi
 cum, & Univocum, hinc triplex oritur divisio. Uni
 vocum autem sive transcendens, sive genericum, specifi
 cum, numericumve multipliciter partiri, ac conside
 rari poterit: primò per intrinseca & absoluta, de quibus
 nunc agimus, quæ rei essentialia investigant: ut
 si, verbi gratiâ, esset dividendus scholaris per hęc prædi
 cata;

us, ne- catas; sic diceretur: Alius est bonus, alius malus: divi-
 ratem de secundum omnes bonitates quæ reperiuntur in qua-
 staten quordecim arboribus, quas fortuna non permisit ut
 n, ap- publicè plantassent. Alius magnus in virtute mole &
 lteriu operatione; alius parvus. Alius durans & conservans
 tierur studia, alius omittens & destruens: alius potens in in-
 a no- tellectiva, volitiva, memorativa potentia, alius verò
 cogni- impotens: hic sapiens ille insipiens: iste appetens ho-
 o Ap- niores, scientias, & gloriam; ille verò è contrà: vir-
 ac in- tuosus hic moraliter, physicè, artificialiter (distingue
 apper- secundum omnes virtutes) vitiosus ille: vera narrans
 tur lu- hic, falsa ille: gloriosus hic, vituperio affectus ille:
 hujus- Sic intrinsecè. Per extrinseca poteris dividere schola-
 bitur- rem; per subjecta physica, moralia sive virtuosa sive vi-
 applic- tiosa; ità per prædicata extrinseca, & etiam nonnulli
 velle- per quæstiones volunt dividere, quæ tamen mihi su-
 is po- perflua & insona videntur. Dicit Aristotelicus,
 dicite- Ego etiam per prædicamenta & loca topica dividere
 fraude- possum. Respondetur quòd esto hoc facere possit: non
 nam- tamen unquam sic methodicè convenienter in omni-
 m ejus- bus sive transcendentè sive non: nec tales scalas
 m cru- & ordinatos gradus in memoria ascendendi & de-
 ac mi- scendendi ad omnia habebit. Tum etiam prædica-
 menti- menta non sic ordinata sunt, ut de unoquoque omnia
 dividi- dicantur. Non enim de substantia omnia intrinsecè
 alogi- dicuntur, nec de relatione reliqua, nec de quantitate
 Uni- novem altera affirmantur. Et sic de reliquis. Quem-
 speci- admodum de bonitate reliqua omnia: ut verbi gratià
 nside- de bonitate scholaris, videlicet circa subtilitatem vol-
 e qui- vitur circulus aliorum, & sic prædicatur magnitudo,
 nt: ut duratio, potestas, &c. quod tamen est mirum.
 prædi- De definitione hic non agimus, quia egimus cum de
 cara- termino 20, scilicet de regula *Quid tractaverimus.*

Combinatio secunda.

De secunda Figura.

Secunda figura est instrumentum artis ad invenien-
 Suniuscujusque rei respectiva, reperta. Hæc fig-
 constat materialiter ex circulis in quorum centro
 ponitur, à quo denominatur; circiter habet literas
 significata multa distincta per tres triangulos, ut pa-
 in superiori figura, quorum triangulorum unus
 viridis alter rubeus, alius verò croceus. Tota hæc
 figura sphæricè elaborata est propter meliorem bo-
 tatem: primò videlicet commoditatem ad operationes
 exercendas: secundò ob excellentiam & perfectio-
 nem: tertio ob triangulos, qui circiter cuspidem exten-
 dunt.

Partes hujus figuræ sunt literæ, & ipsarum signifi-
 ra, in circulo collocatæ: quæ licet non videantur
 servire, cum differentias, concordantias, contrarie-
 tes rerum, &c. invenire possimus sine literis; tam
 descriptæ sunt in prima & secunda figura, quia ex
 duabus oritur tertia & quarta, ut quæ literis compa-
 nuntur. Sunt etiam trianguli tres & novem cuspidum
 in primo triangulo sunt tres termini, videlicet Dis-
 rentia, Concordantia, & Contrarietas, qui sunt in
 sensuale & sensuale, inter sensuale & intellectu-
 inter intellectu- & intellectu-ale. Ut verò cognoscere
 intellectu-ale & sensuale, recurre ad subiecta, nempe
 Deum, Angelum, Cælum, Hominem, &c. quorum
 sentias cognovimus. Alius verò triangulus, scilicet
 ter substantiam & substantiam, inter substantiam
 accidens, inter accidens & accidens, cognoscetur
 subiectis enarratis, & prædicatis sive absolutis sive
 spectivis. Alter autem, principii scilicet, medii & finis

cognoscetur ex dictis in termino decimotertio, decimoquarto, & decimoquinto.

Est etiam litera T in centro hujus figuræ, ob figurarum distinctionem, ut ipsa ab aliis distinguatur.

De usu hujus Figuræ.

UTilitas istius est ut respectiva rerum prædicata inveniamus, atque hisce mediis utamur; ut si, verbi gratiâ, sit probanda hæc equi enuntiatio accepta à secundo termino primæ figuræ, scilicet equus est animal quod extollit nobiles à plebe: primò, conclusio in circulo figatur, deinde circulariter media accipiantur per differentiam, quia equus differt ab asino qui propriè convenit rusticis: ergò, &c. Et accipiendo varias equi differentias variè ostendet. Per concordantiam quia equus concordat in multis partibus & potentiis cum hominè magnanimo: ergò per contrarietatem, quia istud nobile animal contrariatur semper rudibus & vilibus. Per principia & causas, quia procedit ac ordinatur ad egregia opera perpetranda. Per media, quia ipse est privativum medium ignominie, jacturæ vitæ, honoris & divitiarum, est medium conjunctivum hominis politicæ felicitati, est terminativum litium. Per finem considera quicquid ad ipsum terminatur & per ipsum finitur tam essentialiter, quàm accidentaliter, putà, artes fortitudines prælia & honores. Per suam majoritatem, respectu aliorum animalium. Per æqualitatem quia æqualis est aliis heroicis, putà Leonibus, Aquilis, Elephantibus. Per minoritatem à contrario argumentum duces.

Combi-

Combinatio tertia.

De tertia Figura.

Tertia figura est instrumentum intellectus ex duabus literis compositum ob secundæ & primæ figuræ commixtionem.

Ex qua definitione colliguntur duæ partes definitionis intellegibiles scilicet & sensibiles. Sensibiles sunt illæ quæ sensibus patent; quæ in sequentibus cernuntur, triginta sex quæ camerae dicuntur.

BC							
BD	CD						
BE	CE	DE					
BF	CF	DF	EF				
BG	CG	DG	EG	FG			
BH	CH	DH	EH	FH	GH		
BI	CI	DI	EI	FI	GI	HI	
BK	CK	DK	EK	FK	GK	HK	IK

Partes verò intelligibiles sunt significata literarum quæ ex singulis binis literis colliguntur, & vocantur camerae. Sic ex prima camera B C colliguntur duodecim propositiones seu enunciationes subiecti alius, & viginti quatuor, si quæstiones duæ agitentur: ut verbi gratiâ cœli quæ enunciationes combinatione duorum prædicatorum in primæ figuræ videlicet absolutorum (ut in camera B C bonitas & magnitudo) & cum aliis duobus respectivis secundæ figuræ, scilicet in eam camera differentia concordantia sunt 12. enunciationes. Sic diceretur Bonitas concordans est magna, est differens, est concordans. Magnitudo est bona, est differens, est concordans. Differentia

est bona, est magna, est concordans. Concordantia est magna, differens & bona, quibus generaliter enunciatis possunt de quolibet sive transcendenti, sive generico, sive specifico, sive numerico pronunciari, & simultiplicentur per quæstiones fiunt viginti quatuor. Per has 12. propositiones poterit probari cælum influere in hæc inferiora, per duodecim propositiones primæ cameræ primò probares, secundò per reliquas, per hanc sic; Illud quod perfectum lumen aliis communicabile habet, influit in hæc inferiora, sed cælum est huiusmodi: ergò, &c. Per bonitatem differentem sic, Lumen illud cæleste diversum & differens est à partiulari & terminato cùm per omnia diffundatur, ergò omnibus influit. Per bonitatem concordantem, Cælum simile est capiti, & cum eo concordat quòd omnibus membris effectum suum communicat. Per magnitudinem bonam, Cælum est suâ figurâ, & magnitudine dispositum, ut omnia ambiens gubernet. Per magnitudinem differentem, Ejus maxima luminis & motûs virtus differt à parva quæ in una re agit. Per magnitudinem concordantem, Extensio in omnia per influxum est, quia cum omnibus concordat communicando universaliter esse. Per differentiam bonam, Cælum est quinta essentia ab elementis in communicatione differens, quia illa activior, ac penetrativa magis in omnia. Per differentiam magnam, Simplicitas maxima & potentissima per quam ab elementorum compositione differt, facit ipsum in omnia operativum. Per differentiam bonam, Quia videmus multas in his inferioribus bonitates diversas communicatas, sic in mineralibus, lapidibus, herbis, animantibus ac in homine. Per differentiam concordantem, influit, Quia planetarum & stellarum differentias in uno homine concordatas & unitas videmus. Per concordantiam magnam differentem &

bonam. Dicimus influere quia concentus ille & oratio, quâ coeli omnes in unum conveniunt, est in inferioribus motibus concorditer communicatur.

De quarta Figura seu combinatione *Quid sit.*

C A P. I.

Quarta hæc figura, quæ est instrumentum omnia alia tria complectens ad copiosiores & viresciores efformatum, cum nil aliud sit quam combinatio prædicatorum absolutorum primæ figuræ, & spectivorum secundæ & multiplicatio eorundem tabula magna accipitur diversa aliquantulum à tertiâ figura, secundum diversum respectum unius terminum ad alios.

De partibus hujus figura.

C A P. 2.

Figura hæc ex tribus circulis componitur, ex primo scilicet immobili, ex secundo & tertio mobilibus. Quia sicut prima ex uno circulo constituitur, in qua novem literæ continentur, quæ novem absolute prædicata significant, & secunda ex altero circulo efformatur, in quo etiam novem literæ repræsentantes novem prædicata relativa reponuntur, & tertia ex disparationum literarum ordinatione quarum significatum ab altero, vel respectivum unius, modificatur à significato alterius literæ vel absoluto vel respectivo: sic figura quarta constabit consequenter ex trium literarum ordinatione

inatione, quarum literarum unius literæ significa-
 tum modificatur à duobus aliarum literarum signifi-
 catis; & sicut A & B componunt Ab, quod nec unum
 nec alterum est, ità istis circulis unitis, quarta re-
 stat figura, quæ nec prima, nec secunda, nec tertia
 est figura. Sic videlicet existente B circuli immobi-
 lis G secundi E tertii fiet una camera pro tabula
 componenda quæ erit B G E: volvatur postea medius
 circulus & succedat altera litera sequens medii circuli,
 scilicet H, & ità erit altera scilicet B H E, quæ omnes
 sunt 789. camerae. Sic si Rhetoricus velit ratio-
 nem asserre de cantu avium, per cameram primam di-
 cet quod canunt aves ob perfectiones universi, & ob
 cognitiones rerum jucundarum quas ipsæ habent, quæ
 multas principiant voluptates in homine qui audit:
 hoc probatum est per bonitatem & sapientiam, quæ
 habentur in B & G circuli primæ figuræ, & per prin-
 cipium quod manet in E, quod repræsentat secundam
 figuram. Si G variaretur hæc camera per literam H
 haberetur alia ratio, quia esset bonitas delectabilis
 principians cantum.

De sufficientia tertia figura

C A P. 3.

Hæc quarta inventa est ad ampliorem & uberio-
 rem probandi rationem, cum ex tertia sufficien-
 tes & varias colligere possumus probationes. Ego pu-
 tes non esse hanc verè necessariam ad scientias com-
 parandas. Cupidus erat Mirificus Rhetoricus infini-
 tarum rationum fonte ampliori discipulorum mentes
 irrigare, ideòq; aquarum multitudinem, quæ in tertiæ
 figuræ gurgite triginta sex camerarum congregata ad
 sufficientissimam intellectus fecunditatem erat, Tar-
 tario

taro penè immenso trium circularum & amplissimæ tabulæ; quod in tertia aliisque figuris incluserat, latere voluit. Quemadmodum solis lux in uno gustissimo theatro tanquam in gremio relucere audit, etsi in tanto amplissimo mundi spatio diffusa deatur; ita veritates omnes quæ in tertia resplendent per quartam & immensam tabulam expansæ videntur & hæc compendiosè sufficiant pro ingeniosorum curiositate.

Hæc Deus in cordibus hominum suâ virtute & amore seminet, suâ luce clarificet ut cuncti mortales dulcissimos & eloquentiæ & scientiæ fructus colligere possint.

FINIS.

ff
te,
o
ac
fa
des
nt
i o
e
ort
co